

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Eesti keele kui teise keele õppematerjalide koostamise ja hindamise juhend.

Teemakokkuvõte

Mare Kitsnik
Tartu Ülikool

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele.

SISUKORD

PÕHISÕNUMID	4
SISSEJUHATUS	5
ESIMENE OSA	6
Eesti keele kui teise keele õppimine ja omandamine üldhariduskoolis	6
Eesti keele kui teise keele õppematerjalide hetkeseis üldhariduskoolis	7
Viidatud kirjandus	8
TEINE OSA	10
Eesti keele kui teise keele õppematerjalide koostamise ja hindamise juhend	10
Kvaliteetset õppematerjali iseloomustavad aspektid	12
1. Õppematerjali kaasahaaravus sihtrühma jaoks	12
2. Õppematerjali aktiivsus ja kommunikatiivsus	13
3. Õppematerjali jõukohasus ja arendavus sihtrühma jaoks	15
Viidatud kirjandus	17
Teise keele õppematerjalide hindamise tööriist	21
1. Sissejuhatus	21
2. Osad	21
2.1. Õppematerjal on sihtrühma jaoks kaasahaarav	21
2.1.1. Õppematerjal on atraktiivne	21
2.1.2. Õppematerjal on huvitav ja tähenduslik	22
2.1.3. Õppematerjal on eluline ja loomulik	22
2.1.4. Õppematerjal on mitmekesine	23
2.2. Õppematerjal on aktiivne ja kommunikatiivne	23
2.2.1. Õppematerjal suunab õppijaid arendama kõiki osaoskusi, seejuures materjali eri viisil töödeldes	23
2.2.2. Õppematerjal suunab õppijaid palju suhtlema	24
2.2.3. Õppematerjal suunab õppijaid liikuma ja tegutsema	24
2.3. Õppematerjal on sihtrühma jaoks jõukohane ja arendav	25
2.3.1. Õppematerjal on ea- ja tasemekohane	25
2.3.2. Õppematerjal on täpne ja arusaadav	25
2.3.3. Õppematerjal pakub nii väljakutset kui ka toetust	26
2.3.4. Eri teemade käsitlemine on tasakaalus	26
2.3.5. Osaoskuste, grammatika ja sõnavara õpetamine on tasakaalus	27
2.3.6. Õppematerjal õpetab üldoskusi, kultuuriteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi	27
Teise keele metoodikaekspert Piret Kärtneri retsensioon	28

Põhisõnumid

- Eesti keele kui teise keele **õppe tulemuslikkus** üldhariduskoolis **sõltub** suurel määral tundides kasutatavast **õppemetoodikast** ning **õppematerjalidest**.
- Suur osa praegu üldhariduskoolis kasutatavatest õppekomplektidest **ei soodusta tulemuslikku eesti keele õpet**: need on sihtrühmale igavad ja kunstlikud ega toeta loomuliku keeleomandamise protsessi parimal viisil.
- Hea õppematerjal peab olema
  - 1) kaasahaarav
  - 2) aktiivne ja kommunikatiivne
  - 3) jõukohane ja arendav.
- Kvaliteetne õppematerjal aitab kõigil õpetajail läbi viia **motiveerivaid ja tõhusaid eesti keele tunde** ning tagab keeleõppe parema ja ühtsema **tulemuslikkuse**.
- Kvaliteetne õppematerjal mõjutab **positiivselt** õppijate **suhtumist eesti keelde ja eestlastesse**.
- Õppematerjalide **koostamise ja hindamise juhend** sobib eri tüüpi õppematerjalide **sisu analüüsiks**.
- **Õppematerjalide koostamise ja hindamise juhendit** saavad kasutada õppematerjalide autorid, õppematerjalide hindajad, hanketingimuste koostajad, õpetajate koolitajad jt, et tagada õppematerjalide **kõrgem ja ühtlasem kvaliteet**.

SISSEJUHATUS

Käesolevas teemakokkuvõttes on esitatud Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel valminud **juhend üldhariduskooli eesti keele kui teise keele kvaliteetsete õppekomplektide koostamiseks ja hindamiseks**.

Tellimuse täitmiseks on

- a) analüüsitud praegu üldhariduskoolides peamiselt kasutusel olevaid 1.–12. klassi põhiõppekomplekte;
- b) läbi viidud üldhariduskoolide eesti keele õpetajate veebiküsitlus kasutatavate õppekomplektidega rahulolu kohta ja analüüsitud küsitluse tulemusi;
- c) läbi viidud õpilaste veebiküsitlus eesti keele kui teise keele õppekomplektidega rahulolu kohta ja analüüsitud küsitluse tulemusi;
- d) analüüsitud teaduskirjandust teise keele omandamise, õppimise, õpetamise ja õppematerjalide koostamise kohta;
- e) analüüsitud muude keelte (peamiselt inglise keele) tänapäevaseid õppekomplekte;
- f) kõigi analüüside kokkuvõtte tulemusel välja töötatud õppematerjalide hindamise kriteeriumid;
- g) arutatud ja põhjendatud kriteeriume koos haridus- ja teadusministeeriumi esindajatega;
- h) loodud õppematerjalide koostamise juhend, mille esimeses osas selgitatakse teise keele õppematerjalide koostamise põhimõtteid üldisemalt ning teises osas esitatakse juhend, mida saab kasutada sisunõuete kirjeldamiseks keeleõppematerjalide hangete koostamisel, õppematerjalide (kavandite) koostamisel ning kavandite ja õppematerjalide (käsikirjade) hindamisel;
- i) juhendi esialgset varianti retsenseerinud Eesti juhtiv teise keele metoodikaekspert Piret Kärtner ja Tallinna Ülikooli eesti keele kui teise keele lektor Ingrid Krall, vastavalt nende ettepanekutele on juhendit täiendatud ja toimetatud.

Juhend on kolmeosaline: **1) õppematerjali kaasahaaravus, 2) õppematerjali aktiivsus ja kommunikatiivsus, 3) õppematerjali jõukohasus ja arendavus**. Iga osa jaguneb omakorda alaosadeks. Selline järjestus on teadlik, sest just huvitavus, tähenduslikkus ja aktiivsus on õppijakeskse õpetamise peamised tegurid, milleta tulemulik õpe ei ole võimalik. Loomulikult peab kvaliteetne õppematerjal olema ka tasemekohane ning keeleliste funktsioonide ja keelekonstruktsioonide õpetamine peab toimuma vastavalt keeleomandamise loomulikele arenguradadele.

Juhend on esitatud tabeli kujul, kus on välja toodud hinnatav aspekt, selle aspekti kirjeldus/selgitus ning aspekti võimalikud hindajad. Lisaks ekspertidele ja tegevõpetajatele on osa aspektide hindajaks märgitud õpilased. Põhjuseks on asjaolu, et ainult nii saab materjal vastata sihtrühma tegelikele vajadustele ja eelistustele.

Juhend keskendub peamiselt õppematerjalidele esitatavatele sisulistele nõuetele, sest just õppematerjali sisu kvaliteet määrab peamiselt õppe tulemuslikkuse. Nii peavad kõik õppematerjalid oma vormist (nt õppematerjalide komplekt, lugemik, harjutusvara, piltkaardid, interaktiivsed e-materjalid) olenemata üldjoontes vastama samadele sisulistele kvaliteedinõuetele. Vormistus ja tehnilised tingimused võivad aga eri materjalide puhul olla erinevad.

Juhendi näol on tegemist universaalne tööriistaga, mida saavad kasutada selle tellijad ning õppematerjalide koostajad ja hindajad.

Käesoleva teemakokkuvõtte esimeses osas on antud ülevaade eesti keele kui teise keele õppimisest ja omandamisest üldhariduskoolis ning eesti keele kui teise keele õppematerjalide hetkeseisust. Teises osas on esitatud õppematerjalide hindamise juhend ja Piret Kärtneri retsensioon juhendile.

EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPPIMINE JA OMANDAMINE ÜLDHARIDUSKOOLIS

Teist keelt nii õpitakse kui ka omandatakse. Keele omandamine on alateadlik protsess, mille käigus saadakse keelelist sisendit (kuuldakse ja loetakse) ning selle mõjul kujuneb arusaamine ja hakkavad meelde jääma keelekonstruktsioonid, mida seejärel ka ise üha rohkem kasutama hakatakse. Keele õppimine on aga teadlikum keelega tegelemine, sh töö keelereeglitega (Kitsnik 2018, Eslon jt 2021). Keele omandamist ja õppimist ei ole sageli lihtne ega ka vajalik eristada, tegelikus elus on need kaks protsessi segunenud.

Eesti keelt teise keelena õpivad muu emakeelega õpilased üldhariduskoolis esimesest kuni kahe- teistkümnenda klassini. Gümnaasiumiosas õpitakse lisaks muid õppeaineid eesti keeles, kokku peab gümnaasiumis vähemalt 60% õppetööst toimuma eesti keeles (Keeleseadus). Põhikoolis ei ole siiani eestikeelse aineõppe nõuet, kuid kooli otsusel võib osa ainetunde ka seal toimuda eesti keeles. Osa põhikoole on liitunud keelekümblusprogrammiga. Varase keelekümbluse puhul alustatakse eesti keeles õppimist esimesest klassist, vene keel lisandub teisest klassist ja selle osakaal suureneb järk-järgult, jõudes põhikooli lõpuks umbes 40%-ni. Hilise keelekümbluse puhul alustatakse eestikeelse aineõppega põhikooli teisest astmest ning eestikeelse õppe osakaal kasvab umbes 30%-lt kuuendas klassis 60%-le üheksandas klassis (Keelekümblus).

Põhikooli lõpuks jõuab umbes kaks kolmandikku õpilastest praegu nõutava B1-tasemeni (keelekümb- luses ligi 90% ning vene õppekeeles ligi 60%) (Sellio 2016; EIS). B1-tase ehk iseseisva keelekasutaja madalam tase ei ole tegelikult piisav, et õppida edasi gümnaasiumi eestikeelses aineõppes ning sujuvalt Eesti ühiskonda lõimuda. Arvestades eesti keele õppele kulutatud tundide arvu (ligikaudu 1000 tundi) peaksid õpilased olema võimelised jõudma tunduvalt parema keeleoskuseni (Metslang jt 2013).

Sageli arvatakse, et muu emakeelega õpilased ei soovi eesti keelt õppida ega eesti ühiskonda lõimuda ja õpivad keelt vaid pragmaatilisest vajadusest (vt Metslang jt 2013, Klaas-Lang jt 2014). Samas võib näiteks eesti-vene noortekohtumiste tulemustest näha, et vene põhikooli noored soovivad väga eesti noortega suhelda, koos õppida ja sõbrustada (Kivistik jt 2019, Makarova ja Ulla 2017, Kitsnik ja Petuhhova 2021). Ühtne Eesti kool võimaldaks noortel koos kasvada ja omavahel sõbruneda ning ka kergemini ja loomulikumalt keelt omandada.

Et Eestis paremini toime tulla ja end paremini tunda, oleks vaja, et muu emakeelega noored jõuaksid põhikooli lõpuks eakohase B2-keeleoskustasemeni ja gümnaasiumi lõpuks eakohase C1-tasemeni (Eesti keelevaldkonna ...). Ka ühtse Eesti kooli loomine kulgeb valutumalt, kui muu emakeelega noorte eesti keele tase on juba enne eestlastega koos õppima asumist piisavalt hea.

Kui soovime, et muu emakeelega õpilased saaksid koolis eesti keele selgeks, on kindlasti vaja uurida ja arendada ka õppemetoodikat ning õppematerjale. Keelekümbluses kasutatakse peamiselt tänapäevast kommunikatiivset metoodikat ja aktiivõpet (Keelekümblus). Tavalistes eesti keele tundides kasutavad õpetajad enda arvates samuti piisavalt tänapäevaseid tõhusaid kommunikatiivseid õppemeetodeid, kuid uuringutes läbi viidud tunniavaatlused näitavad siiski ka traditsiooniliste mittetõhusate meetodite kasutamist ning kommunikatiivsete meetodite mittetõhusat rakendamist (vt nt Metslang jt 2013, Novak 2019).

Teise keele omandamise kõige olulisem määraja on motivatsioon (Csizér ja Dörnyei 1998, Ellis 1994, Gardner 2007). Gardneri (2007) järgi sõltub teise keele õpimotivatsioon nii kultuurikontekstist (ingl *cultural context*) kui ka hariduskontekstist (ingl *educational context*). Hariduskonteksti kuuluvad

ootused õppijale, õppeprogrammi kvaliteet, õpetaja oskused ja entusiasm, õppematerjalide tase, õpiõhkond jm. Tunnis toimuv on seega üks õpimotivatsiooni enim mõjutav tegur, mis sõltub õpetaja isiksusest ja oskustest, kasutatavast õppemetoodikast ja õppematerjalidest ning õpiõhkkonnast. Mitmetest uuringutest on selgunud, et eesti keele õppimise ebahuvitavus on üks tõsisemaid põhikooli õpilasi demotiveerivaid tegureid (Kitsnik ja Soolu 2020). Õpetajad üldiselt ei teadvusta endale enda rolli eesti keele õppe motiveerivamaks muutmisel (Metslang jt 2013, Kitsnik ja Soolu 2020).

Õppematerjalidel on oluline roll õpetaja toetamisel ja suunamisel. Mare Kitsnik (2014) on uurinud õpiku mõju gümnaasiumiõpilaste motivatsioonile. Tulemused näitavad, et õpilastele olid kõige motiveerivamad suhtlemist võimaldavad mänguliste elementidega aktiivõppe ülesanded. Lisaks meeldisid õpilastele projektid, mille käigus toimus õppetegevus ka klassiruumist väljas. Samuti motiveerisid õpilasi klassis kaasa rääkima nende jaoks olulised teemad ning väga hästi töötasid etteantud kavaga rääkimisülesanded, mis sisaldasid õpilaste jaoks parajat väljakutset, kuid olid samas toetatud. Uurimusest selgus ka, et õpilased ei olnud alati harjunud autentseid tekste kuulama ning need tundusid neile seetõttu kohati liiga rasked. Samuti olid mõned õpikus pakutud ülesanded õpetajate jaoks väga uudsed ning nad ei osanud neid tunnis kasutada. Mõnikord vähendasid õpetajad õpiku ülesannete autentsust ja õpilaste autonoomsust, näiteks ei lasknud õpilastel filmiarvustust mitte blogisse kirjutada, vaid endale esitada, või ei lubanud õpilasel endal valida filmi, millest postitus kirjutada.

Tunnis toimuvatel õppetegevustel õppijate õpimotivatsioonile suur mõju. Pirgita-Maarja Hallas (Hallas 2019) teeb kokkuvõtte, et motiveerivad õppetegevused on õpilaste jaoks huvitavad (Dörnyei 1994), tunduvad neile vajalikud ja kasulikud, on aktiivsed ja energilised (Richards 2006, Kitsnik 2019), mitmekesised (Dörnyei 2001) ning paraja raskusastmega (Dörnyei 1994, Brophy 2016, Tomlinson 2012). Huvitavad õppetegevused on autentsed või autentselaadsed, tänapäevased ning õppija jaoks tähenduslikud. Õpilased tajuvad õppetegevusi vajalike ja kasulike, kui nad tunnevad, et nende keeleoskus areneb ja nad saavad keelt ka keelekeskkonnas tulemuslikult kasutada. Aktiivsus ja energilisus tähendab, et õpilased tegutsevad rohkem ise, kui kuulavad õpetajat ja kaasõpilasi. Paras raskusaste tähendab vastavust teise keele loomulikule arengurajale ning tasakaalu toetuse ja väljakutse vahel. Et õppetegevusi saaks edukalt läbi viia, on vaja, et tunnis valitseks hea õpiõhkond ja domineeriks positiivsed emotsioonid (Dörnyei 1994, Richards 2006, Larsen-Freeman 2007, Kitsnik 2014, Macintyre 2014).

EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPPEMATERJALIDE HETKESEIS ÜLDHARIDUSKOOLIS

Üldhariduskooli eesti keele õppematerjale annavad välja kirjastused. Iga põhiõppekomplekti retsen-seerib üldjuhul kaks retsensenti: ülikooli õppejõud ja tegevõpetaja. Põhikoolis ja kümnendas klassis on praegu kasutusel mitu konkureerivat õppekomplekti, gümnaasiumi vanemates klassides aga vaid üks küllalt vana õppekomplekt.

Eesti keele kui teise keele üldhariduskooli õppematerjale on varem uuritud napilt (vt nt Üksik 2019, Kebbinau 2013, Kitsnik 2014). Mitmetest muudest uurimustest on selgunud õppematerjali oluline roll õppetöös ja õppematerjaliga vähene rahulolu (vt nt Metslang jt 2013, Soolu ja Kitsnik 2020).

Käesolevas projektis analüüsiti üldhariduskoolis praegu aktiivselt kasutusel olevaid põhiõppekomplekte (kokku 22 õppekomplekti). Samuti viidi läbi eesti keele õpetajate veebiküsitlus kasutatavate õppekomplektidega rahulolu kohta ning õpilaste veebiküsitlus õppekomplektidega rahulolu kohta. Lisaks tehti ka tunnivaatlusi projekti partnerkoolide eesti keele kui teise keele ja eestikeelsetes ainetundides.

Õpikute analüüsi tulemusena selgus:

- Õppekomplektid on **ebaühtlase kvaliteediga**.
- Mõned õppekomplektid on eakohased ja üsna huvitavad. **Paljud** õppekomplektid **ei ole sihtrühmale huvipakkuvad**.
- Osa õpitavat materjali on eluline ja loomulik. **Palju** õpitavat materjali **ei ole eluline**, vaid **väga kunstlik**.
- Tekstid ja sõnavara on **ebaühtlase raskusega**, kohati ei ole õpitav materjal tasemekohane.
- Osaoskuste, grammatika ja sõnavara õpetamine **ei ole** alati **tasakaalus**.
- Ülesandeid ja harjutusi on õppekomplektides üsna palju, kuid need on erineva kvaliteediga. Küllalt sageli on **ülesannete** sisu ja järjestus **ebaloogiline** ega **toeta loomulikku keeleomandamise protsessi**.
- Õppeprotsess nende õppekomplektide järgi on üldiselt liiga **passiivne**, õppijad **ei saa** ise piisavalt keelt **motiveerivates olukordades kasutada** ega **kõrgema taseme** mõtlemisoskusi arendada.

Lisaks üldhariduskooli põhiõppekomplektidele analüüsiti ka vastavasisulist eesti ja muu maailma teaduskirjandust ning väljaspool üldhariduskooli kasutatavate tänapäevaste ja populaarsete eesti keele kui teise keele õppekomplektide sisu. Kõigi analüüside koondtulemusena loodi õppematerjalide koostamise ja hindamise juhend.

Viidatud kirjandus

Brophy, Jere 2016. Kuidas õpilasi motiveerida. Käsiraamat õpetajatele. Archimedes.

Csizér, Kata; Dörnyei, Zoltán 1998. Ten commandments for motivating language learners: results of an empirical study. – Language Teaching Research. 2 (3), 203–229.

Dewaele, Jean-Marc; Macintyre, Peter 2014. The two faces of Janus. Anxiety and Enjoyment in the Foreign Language Classroom. – Studies in Second Language Learning and Teaching 4 (2): 237–274.

Dörnyei, Zoltán 1994. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom. – The Modern Language Journal, Vol 78, No 3, 273–284.

Dörnyei, Zoltán 2001. The Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge University Press.

Eesti keelevaldkonna ... = Eesti keelevaldkonna arengukava 2018–2027. Keel loob väärtust. Haridus- ja teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_keelevaldkonna_arengukava_2018-2027_eisi_20.12.2017_0.pdf.

EIS = Eksamite infosüsteem. <https://eis.ekk.edu.ee/eis/eksamistatistika>.

Eslon, Pille jt 2021 = **Eslon, Pille; Kaivapalu, Annekatrin; Õim, Katre; Kitsnik, Mare; Gaitšenja, Olga; Allkivi-Metsoja, Kais 2021.** Eesti keele oskuse arenemine ja arendamine. Kirjalik õppijakeel (ilmumas).

Ellis, Rod 1994. The Study of second Language Acquisition. Oxford University Press.

Gardner, Robert C. 2007. Motivation and Second Language Acquisition. – Porta Linguarum, 8, lk 9–20. <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/31616/Gardner.pdf?sequence=1&isAllo%20wed=y>.

Hallas, Pirgita-Maarja 2019. Mängustatud õppetegevuste mõju üheksanda klassi õpilaste suhtumisele eesti keele kui teise keele tundidesse. Magistritöö. Tartu Ülikool. Eesti ja Üldkeeleteaduse Instituut.

Keelekümbus = Keelekümbuse koduleht. <https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus/>.

Keeleseadus – Riigi Teataja. 15.03.2019. <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019079>.

Kitsnik, Mare 2014. Õppematerjali mõju gümnaasiumiõpilaste õpimotivatsioonile: „Praktiline eesti keel teise keelena: B2, C1“. – Philologia Estonica Tallinnensis. Vol 16. 172–197.

Kitsnik, Mare 2018. Iga asi omal ajal: eesti keele B1- ja B2-taseme verbikonstruktsioonid keeleoskuse arengu näitajana. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.

Kitsnik, Mare 2019. Eesti keele kui teise keele õppimine – kas raske töö või kerge lõbu? – Keel ja Kirjandus. 1–2, 39–57.

Kitsnik, Mare; Sooalu, Monika 2020. Miks mõnikord kaob tuju eesti keelt õppida. Demotivatsioon üheksanda klassi eesti keele kui teise keele tundides. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja, 30, 124–154.

Kitsnik, Mare; Petuhhova, Jekaterina 2021. Eesti ja eestivene põhikoolinoorte vastastikused hoiakud enne ja pärast mängustatud koostööprojektis osalemist. Eesti Haridusteaduste Ajakiri = Estonian Journal of Education, Kd 9 Nr1 (ilmumas).

Kivistik jt 2019=**Kivistik, Kats; Käger, Maarja; Avdonina, Kristina; Veliste, Mart; Kaldur, Kristjan 2019.** Noortekohtumiste programmi mõju-uuring. Uuringu aruanne. <https://www.digar.ee/viewer/ru/nlib-digar:413684/352501/page/1>.

Klaas-Lang jt 2014 = **Klaas-Lang, Birute; Praakli, Kristiina; Peedisson, Anni; Lašmanova, Alla 2014.** Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeele koolides. Uuringu lõpparuanne. Tartu ülikool 2014.

Larsen-Freeman, Diane 2007. Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press.

Makarova, Marianna; Ulla, Triin 2017. Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

Metslang jt 2013 = **Metslang, Helena; Kibar, Triin, Kitsnik, Mare; Koržel, Jevgenia; Krall, Ingrid; Zabrodskaja, Anastassia 2013.** Kakskeelne õpe vene õppekeele koolis. Uuringu lõpparuanne. Tallinn: Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituut.

Richards, Jack C. 2006. Communicative Language Teaching Today. Cambridge: University Press.

Selliov, Rena 2016. Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskus. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Tomlinson, Brian 2012. Materials development for language learning and teaching. – Language Teaching, 45 (2), 143–179.

Teine osa

EESTI KEELE KUI TEISE KEELE ÕPPEMATERJALIDE KOOSTAMISE JA HINDAMISE JUHEND

Juhend põhineb teaduslikel arusaamadatel teise keele omandamise protsessi ja õppimise kui protsessi kohta tervikuna. Tegemist on universaalse tööriistaga teise keele õppematerjalide koostajatele, kirjastajatele, keeleõppe korraldajatele, õpetajate koolitajatele ja kõigile eesti keele kui teise keele õpetamise huvilistele abistamiseks neid õppematerjalide loomisel.

Juhend koosneb teoreetilisest taustakirjeldusest ja põhiosast ehk õppematerjalide hindamise tööriistast. Tööriist on kolmeosaline: 1) õppematerjali kaasahaaravus, 2) õppematerjali aktiivsus ja kommunikatiivsus ning 3) õppematerjali jõukohasus ja arendavus. Iga osa jaguneb alaosadeks. Selline järjestus on teadlik, sest just huvitavus, tähenduslikkus ja aktiivsus on õppijakeskse õpetamise peamised tegurid, milleta tulemuslik õpe ei ole võimalik. Loomulikult peab kvaliteetne õppematerjal olema ka tasemehane ning keeleliste funktsioonide ja keelekonstruktsioonide õpetamine peab toimuma vastavalt keeleomandamise loomulikele arenguradadele.

Tööriist on esitatud tabeli kujul. Tabelis on nimetatud hinnatavad aspektid, esitatud aspektide lühikesed sisukirjeldused ning märgitud aspektide võimalikud hindajad. Sõltuvalt aspektist võivad hindajateks olla nii eksperdid (vastava valdkonna tunnustatud spetsialistid) kui ka õppematerjali katsetanud õpilased ja õpetajad.

Juhend keskendub peamiselt õppematerjalidele esitatavatele sisulistele nõuetele, sest just õppematerjali sisu kvaliteet määrab peamiselt õppe tulemuslikkuse ja oma vormist olenemata peavad kõik õppematerjalid üldjoontes vastama samadele sisulistele kvaliteedinõuetele. Vormistus ja tehnilised tingimused võivad aga eri materjalide puhul erineda.

Juhend ei ole range eeskiri, kuid selle põhjal on soovitatav oma loodavat õppematerjali analüüsida, et seda arendada vastavalt tänapäevastele seisukohtadele teise keele õppimise ja omandamise kohta.

Mõned näited õppekomplektidest, kus juhendis esitatud põhimõtteid on arvestatud:

- Mare Kitsnik. Sõnajalaõis B2.1. <https://www.koolibri.ee/book.php?nid=5215>
- Mare Kitsnik. Sõnajalaõis B2.2. <https://www.koolibri.ee/book.php?nid=5216>

SISUKORD

KVALITEETSET ÕPPEMATERJALI ISELOOMUSTAVAD ASPEKTID

1. Õppematerjali kaasahaaravus sihtrühma jaoks
2. Õppematerjali aktiivsus ja kommunikatiivsus
3. Õppematerjali jõukohasus ja arendavus

TEISE KEELE ÕPPEMATERJALIDE KOOSTAMISE JA HINDAMISE TÖÖRIIST

1. Sissejuhatus

2. Osad

2.1. Õppematerjal on sihtrühma jaoks kaasahaarav

- 2.1.1. Õppematerjal on atraktiivne
- 2.1.2. Õppematerjal on huvitav ja tähenduslik
- 2.1.3. Õppematerjal on eluline ja loomulik
- 2.1.4. Õppematerjal on mitmekesine

2.2. Õppematerjal on aktiivne ja kommunikatiivne

- 2.2.1. Õppematerjal suunab õppijaid arendama kõiki osaoskusi, seejuures materjali eri viisil töödeldes
- 2.2.2. Õppematerjal suunab õppijaid palju suhtlema
- 2.2.3. Õppematerjal suunab õppijaid liikuma ja tegutsema

2.3. Õppematerjal on sihtrühma jaoks jõukohane ja arendav

- 2.3.1. Õppematerjal on ea- ja tasemekohane
- 2.3.2. Õppematerjal on täpne ja arusaadav
- 2.3.3. Õppematerjal pakub nii väljakutset kui ka toetust
- 2.3.4. Eri teemade käsitlemine on tasakaalus
- 2.3.5. Osaoskuste, grammatika ja sõnavara õpetamine on tasakaalus
- 2.3.6. Õppematerjal õpetab üldoskusi, kultuuriteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi

KVALITEETSET ÕPPEMATERJALI ISELOOMUSTAVAD ASPEKTID

Motiveeriv ja tõhus eesti keele kui teise keele õpe üldhariduskoolis tugineb õppemetoodikale, mis vastab teise keele omandamise ja õppimisprotsessi kui terviku tänapäevastele põhimõtetele ning teadmiste eesti keele kui teise keele arenguraja kohta. Õppeprotsessis on võtmeroll õpetajal – tema kogemusel, suhtumisel, teadmistel, oskustel, energial jmt (Gardner 2007, Dörnyei 2001, Brophy 2016). Kvaliteetsed õppematerjalid on õpetajale aga motiveeriva, süsteemse ja tõhusa õppe läbiviimisel suureks toeks. Eesti keele kui teise keele õppekomplektide kasutamist on seni uuritud napilt (vt nt Üksik 2019, Kebbinau 2013, Kitsnik 2014, Kümme aastat ... 2002). Mujal maailmas on teise keele õppematerjalide uurimise, hindamise ja arendamisega rohkem tegeletud (vt nt Developing materials ... 2013, Dos Santos 2020, Şahin 2020, Zhang 2017, Mishan ja Timmis 2015, SLA Research ... 2017).

Järgnevalt on esitatud olulisemad kvaliteetset õppematerjali iseloomustavad sisulised aspektid.

1. Õppematerjali kaasahaaravus sihtrühma jaoks

Esimene õppematerjali kvaliteeti iseloomustav aspekt on materjali kaasahaaravus sihtrühma jaoks. Et õppija õpitavat materjali omandada saaks, peab ta seda kõigepealt ennast ümbritsevast infohulgast tähele panema. Õppijate esmast tähelepanu aitab kõita õppematerjali atraktiivne väljanägemine. Seega võiksid õppematerjalid nii esitusviisi kui ka kujunduse poolest sarnaneda materjalidega, mida sihtrühma esindajad igapäevaelus kasutavad ning väärtustavad. Materjal võiks olla esitatud mitmekesisel viisil, nii paberil kui ka digitaalselt, ning seda peab olema mugav kasutada. Kujundusel ja illustratsioonidel on paljudele õpilastele kaasahaaravuse seisukohalt väga suur mõju (Developing materials ... 2013), seega peavad need olema sihtrühma hinnangul maitsekad. Seejuures võiksid illustratsioonid olla mitmekesised (eri autorid, stiilid, liigid ja teemad), et rahuldada eri õppijate soove. Illustratsioonid peaksid olema õpitavate teemadega mõttekalt seotud ja funktsionaalsed, et neid saaks kasutada ka õppeotstarbel.

Esmase tähelepanu köitmise järel on vaja saavutada õppijate sisuline (nii kognitiivne kui ka emotsionaalne) haaratus õpitavast, mis on õppimise jaoks väga oluline. Selleks peavad õppematerjalides käsitletavat teemat ning neid esitavad tekstid ja ülesanded pakkuma õppijaile intellektuaalset ja emotsionaalset pinget (Developing materials ... 2013). Kognitiivse haaratuse jaoks peab õpitav materjal olema õppijaile huvitav ja tähenduslik – see tähendab, et käsitletav teema võiks olla õppijaile huvitav juba enne konkreetse õppematerjaliga töötamist. Eri õppijaid võivad seejuures huvitada eri teemad, kuid kooliõpilaste puhul on kindlasti võimalik arvestada vastava vanuserühma arenguvajadusi ja sellega seotud sarnaseid huvisid (Hidi 2001, Brophy 2016, Wachob 2006). Samuti peaksid õppematerjalis käsitletavat teemat olema mitmekesised, et rahuldada eri õpilaste huvisid ja mitte muutuda igavaks.

Lisaks kognitiivsele haaratusele on oluline emotsionaalne haaratus, mis sõltub teema käsitlemisest. Emotsionaalset haaratust tekitavad tekstide ja ülesannete elulisus, tänapäevasus, uudsus, intrigeerivus, üllatus, emotsionaalsus jmt, mis käivitavad kujutlusvõime (Brophy 2016, Developing materials ... 2013, Wade jt 1999, Cunningsworth 1995, Hidi 2001). Rõõm ja vaimustus, aga ka kurbus ja viha soodustavad õppimist; neutraalsus, tuimus ja tühisus aga takistavad seda (Dewaele ja Macinture 2014). Kognitiivne ja emotsionaalne haaratus tekitab soovi teema kohta rohkem teada saada, sellele kaasa mõelda ja oma arvamust avaldada. Sel juhul tunnevad õppijad, et on õppinud midagi kasulikku ning saanud juurde enesekindlust keelt kasutada. See kindlustab ka meeldiva õppimiskogemuse ja lisab motivatsiooni õppimist jätkata (Developing materials ... 2013, Richards 2001).

Haarava õppematerjali leidmiseks on vaja kasutada autentseid või poolautentseid lugemis- ja kuulamistekste. Autentsed tekstid ei ole loodud õppe-eesmärgil, vaid eesmärgiga edastada keelekeskkonnas mingit reaalselt sõnumit (Hausenberg jt 2004, Little jt 1994, CEFR 2007) ning neid kasutatakse originaalkujul. Sageli võivad autentsed tekstid olla õppijaile liiga keerulised või pikad – siis on vaja

neid lühendada ja lihtsustada. Selliseid tekste võib nimetada poolautentseteks. Lühendamise ja lihtsustamise käigus ei tohi need tekstid aga kaotada oma autentsele tekstile iseloomulikke omadusi ehk mõjuda emakeelsele lugejale primitiivsete ja kunstlikena (Thomas 2014, CEFR 2007, Dakowska 2016). Mõnikord on vajalik kasutada spetsiaalselt õppematerjali jaoks loodud tekste. Ka nende puhul on oluline, et nad sarnaneksid nii sisult kui ka vormilt autentsete tekstidega: näiteks ei tohi neid muuta ebaloomulikuks mingite grammatikavormide liiga sagedase kasutamisega vmt. Ka oma kujunduselt peavad tekstid õppematerjalis välja nägema nagu autentseted, näiteks ajakirjaartikkel peaks olema kujundatud samamoodi nagu ajakirjas ilmuv artikkel. Erinevad uurijad on näidanud, et autentsete ja poolautentsete tekstide kasutamine õppetöös suurendab õppijate õpimotivatsiooni ja toetab õppijate positiivset suhtumist sihtkeele õppimisse. Õppijad soovivad kogeda tegelikku, mitte väljamõeldud ja kunstlikku elu, mis nende huvidega ei haaku (Little jt 1994, Daskalos, Ling 2005, Tomlinson 2012, Brophy 2016, Gilmore 2007, Willis, Willis 2007, Ciornei ja Dina 2015, Bilonozhko ja Syzenko 2020).

Lisaks tekstidele on kaasahaaravuse jaoks olulised ka õppetegevused. Üldiselt võib need jagada kaheks: ülesanded (ingl *tasks*) ja harjutused (ingl *exercises*). Ülesanded on autentsetelaadsed ja nende täitmiseks tuleb õppijail sooritada tegevusi, mis sarnanevad päris elus ette tulevatega (nt tuleb sõpradega kokku leppida ühise kinokülastuse asjus). Ülesannetel ei ole üldjuhul õigeid vastuseid ning neis tuleb saavutada reaalne suhtlustulemus, mitte ainult harjutada keelt. Ülesanded on ka improvisatsioonilised ehk neis ei ole kasutatavat keelematerjali tervikuna ette antud, vaid õppijad peavad kasutama kõike seni omandatud looval moel. Ülesanded aitavad õppijail siduda õpitavat oma tegeliku eluga, öelda välja oma arvamusi ning õpitud rakendada, mis muudab need ka haaravaks (Richards 2006, Tomlinson 2012, Bilonozhko ja Syzenko 2020). Lisaks ülesannetele on õppematerjalis vaja ka harjutusi, millega harjutatakse ülesannete täitmiseks vajalike keelestruktuuride kasutamist vm oskusi ning millel on üldjuhul olemas ka õiged vastused. Harjutusi saab kaasahaaravamaks muuta mängustatud-improviseerimisviiside kasutades (vt Kitsnik 2019, Berezina 2020, Kitsnik ja Hallas 2020).

Oluline on õppijatele näidata, et ka grammatikat ja sõnavara saab õpetada põneval ja köitval viisil. Selleks peab grammatika- ja sõnavaraõpe olema funktsionaalne ja eluline. Hea on lasta õppijail endil keelekasutust analüüsida, uute sõnade tähendusi aimata, tekstist seletustele vastavaid väljendusi leida, sõnapesasid moodustada ja grammatilisi seaduspärasusi avastada. Sõnavara- ja grammatikaõppe saab teha väga köitvaks improvisatsiooniliste ja mängustatud ülesannetega (vt nt Kitsnik ja Hallas 2020, Berezina 2020, Kitsnik 2019). Õppematerjalis on kaasahaaravuse seisukohalt oluline ka jälgida teemade ja arendatavate osaoskuste parajat vaheldumist. Kui ühe teema või osaoskusega liiga kaua järjest tegeleda, võib see kergesti igavaks muutuda. Samas ei ole hea ka teemade ja osaoskuste liiga kiire vaheldumine, mille korral ei jõua õppijad õpitavasse süveneda ning mis kaasahaaravust ei soodusta.

Kokkuvõtteks võib öelda, et tõhusalt saavad õppijad eesti keelt omandada vaid siis, kui nad on õpitavast materjalist tõeliselt haaratud. Ainult sel juhultuvuvad nad materjaliga päriselt ning täidavad ülesandeid pühendunult. See toob kaasa nii õppematerjaliga tegelemise aja kui ka intensiivsuse kasvu. Kaasahaaravad õppematerjalid käsitlevad teemasid, mis on sihtrühma liikmetele ka väljaspool eesti keele tunde olulised ning mida nad väärtustavad. Kaasahaaravad ülesanded ja harjutused on elulised, väljakutset pakkuvad ning emotsionaalsed. Seega on vaja õppematerjali loomisel pöörata väga suurt tähelepanu materjali kaasahaaravusele sihtrühma jaoks.

2. Õppematerjali aktiivsus ja kommunikatiivsus

Iga oskuse arendamiseks on vaja vastava tegevusega palju tegeleda. Keele kasutamise oskuse arenemiseks on vaja saada rohkelt loomulikku ja huvipakkuvat keelelist sisendit ning palju võimalusi proovida ise keelt tähendusrikastes olukordades kasutada. Saades palju keelelist sisendit, hakkab keeleõppija sellest sagedasi keelekonstruktsioone (sõnavara, grammatika ja nende kasutusolukorra ühendeid) tähele panema ja konteksti toel mõistma ning meelde jätma. Seejärel hakkab ta proovima neid konstruktsioone ka ise kasutada. Kui suhtluspartnerid teda mõistavad ja talle vastavad, motiveerib see õppijat

keele kasutamist jätkama. Kui teda aga ei mõisteta, annab see märku vajadusest oma keelekasutust muuta. Kui õppijal on palju võimalusi ise keelt tähendusrikkastes olukordades kasutada, siis muutub tema keelekasutus järk-järgult keerukamaks (lisandub uusi, kõrgema taseme konstruktsioone), täpsemaks (konstruktsioonid erinevad vähem emakeelekõneljate keelekasutusest) ja sujuvamaks (õppija suudab konstruktsioone kiiremini ja ladusamalt produtseerida) (vt Kitsnik 2017, 2018).

Kõige rohkem saab keeleõppija loomulikku sisendit keelekeskkonnas suheldes. Kuid ka eesti keele kui teise keele tundides tuleb püüda luua võimalikult rikkalikku keelekeskkonda: pakkuda õppijale palju autentseid või autentselaadseid kuulamis- ja lugemistekste ning võimalust ise keelt kasutada. Sisend peab seejuures olema mitmekesine: erineva spontaansuse astme (ettevalmistamata, pooleldi ettevalmistatud ja täiesti ettevalmistatud keelekasutus), registri, žanri vmt mõttes vastavalt keeleoskustaseme nõuetele. Lisaks rohkele sisendile saab õppematerjal õppijate keeleomandamist toetada ka sellega, et pakub neile erinevaid võimalusi keelelist sisendit mitmekordselt, aktiivselt ja eri viisil töödelda (Developing materials ... 2013). Niisiis peab õppekomplektis olema mitmekesine valik tekstieelseid, -aegseid ja -järgseid harjutusi ja ülesandeid. Harjutused arendavad peamiselt madalama taseme mõtlemisoskusi. Ülesanded seevastu arendavad kõrgema taseme mõtlemisoskusi, õpetavad järeldama ja hindama ning tekitavad õppija peas tähendusrikkaid seoseid.

Osaoskuste ning grammatika ja sõnavaraoskuste arendamiseks sobivad erinevad aktiivõppe meetodid, mis võimaldavad õppijail õpitavat ise kogeda, ise küsimusi tõstatada ja neile vastuseid leida, palju kaaslastega suhelda ja arutleda ning avastusi teha. Sel viisil saavad õpilased siduda klassis saadava õpikogemuse oma eluga väljaspool õppetunde ning õppida väljendama oma päris mõtteid. Seega peaks kvaliteetses eesti keele kui teise keele õppematerjalis olema hulgaliselt erinevaid paaris- ja rühmatöid, rollimänge, arutelusid, ajurünnakuid jmt (vt Aher ja Kala 1996, Salumaa jt 2004, Silbermann 2006, Lõhmus 2011, Meier 2011, Karm 2013, Motivating ... 2012, Richards 2006). Suurt tähelepanu tuleks pöörata õppijate suhtlemisoskuse arendamisele. Selleks peavad õppijad saama võimaluse võimalikult palju eesmärgistatult suhelda nii suuliselt (õpetajaga, paaris, väikeses rühmas) kui ka kirjalikult (päris või kujuteldava lugejaga). Tõstmaks iga õppija rääkimismahtu tuleks suurem osa ülesandeid ja harjutusi täita paarides ja väikestes rühmades.

Ka grammatikat ja sõnavara tuleks õpetada peamiselt aktiivõppe meetodite abil. Grammatika ja sõnavara peaksid olema seotud õppematerjalis käsitletavate teemade ja tekstidega ning seostuma keeleõppega loomulikult viisil. Õppijad peaksid saama piisavalt võimalusi ise tegelikku keelekasutust analüüsida ja selles peituvaid seaduspärasusi avastada. Grammatika- ja sõnavaraõppes peavad olema seotud keelevormi, -tähenduse ja -funktsiooni õppimine (nt umbisikulise tegumoe vorm tähendab, et lauses ei ole nimetatud tegevuse tegijat ja seda vormi kasutatakse nt siis, kui ei ole oluline öelda, kes vastavate tegevust teeb).

Raskemini omandatavaid, kuid vastaval tasemel jõukohaseid ja funktsionaalselt olulisi teemasid tuleks harjutada grammatika- ja sõnavaraharjutuste abil. Seejuures peaks valdavalt kasutama kommunikatiivseid grammatikaharjutusi, milles õppijad kasutavad harjutatavat vormi nii, et kasutusel on ka mingi suhtluseesmärk ja õppijad õpivad keelt konstruktsioonide kaupa (vt Thornbury 2019). Näiteks kirjeldab õppija kaaslaslele oma unistuste tuba, kasutades seejuures kohatagasonade konstruktsioone (ukse juures, diivani taga, laua ees jmt). Kommunikatiivsed grammatikaharjutused peaksid olema nii kirjalikud kui ka suulised (Developing materials ... 2013).

Aktiivõppe tõhususe jaoks on väga oluline kõrge energiatase klassis (Dewaele 2015, 2005, Richards 2006). Õpetaja on vastutav algenergia loomise eest klassiruumis, head õppematerjalid aitavad seda energiat säilitada ja isegi suurendada. Mängustamine ja improvisatsioon on väga olulised vahendid igas vanuses õppijate aktiveerimiseks. Mängustatud tegevused toovad õppimisse vaheldusrikkust, põnevust ja rõõmu (Dörnyei 2001, Berezina 2020, Kitsnik ja Hallas 2020, Kitsnik 2019), mis tekitab palju energiat. Selleks võiks õppematerjalis olla liikumise või mängulisusega seotud lühikesi ja lihtsaid soojendusülesandeid, mida saab kasutada tunni alguses või uue teema juurde siirdumisel.

Mängustatud-improvisatsioonilised õppetegevused muudavad rutiinse grammatika ja sõnavara kordamise hasartseks ja õppijad on valmis seda väsimata tegema. Ka vaba rääkimise ülesanded muutuvad mängustamise ja improvisatsiooniga aktiivseteks, tekitades ideid ja loovust, ning õppijad räägivad rohkem kui muidu. Samuti on oluline, et improvisatsioon arendab elus väga vajalikku oskust kiiresti reageerida ja oma keeleliste oskuste piires olukorras hakkama saada. (vt nt Berezina 2020, Kitsnik 2019). Õppematerjal peaks kindlasti sisaldama ka projektilaadseid kompleksülesandeid, milles õppijad peavad kasutama kõiki seni omandatud teadmisi ja oskusi ning ise midagi suuremat looma, esitama või valmistama.

Kokkuvõtteks võib öelda, et õppijad omandavad eesti keelt tõeliselt tõhusalt siis, kui nad võtavad vastu suuremahulise loomuliku ja huvipakkuva keelelise sisendi ning proovivad ise palju eesti keelt loomulikes suhtlusolukordades kasutada. Kvaliteetsed õppematerjalid peavad seega pakkuma palju sihtgrupile huvipakkuvat suulist ja kirjalikku sisendit, motiveerivatel aktiivõppemeetoditel põhinevaid elulisi ülesandeid ning neid toetavaid harjutusi. Kõik õppijad peavad saama õppematerjali kasutades palju suhelda, mõelda ja tegutseda ning selle käigus keelekasutust vajalikul määral analüüsida ning harjutada.

3. Õppematerjali jõukohasus ja arendavus sihtrühma jaoks

Tõhusaks õppimiseks peab õppematerjal olema kindlasti nii jõukohane kui ka arendav. Kõigepealt peab õppematerjali kasutamine olema õppijatele selge ja arusaadav. Sellele aitab kaasa selge liigendus ja märgistus. Väga oluline on see, et ülesannete ja harjutuste tööjuhised oleksid selges ja lihtsas keeles, ilma keerulise terminoloogiata ning neile oleks lisatud vajalikud näited. On hea, kui õppematerjali tööjuhised pöörduvad õppijate poole nende vanusele sobilikult ning sõbralikus toonis.

Arendavuse jaoks on oluline, et õppematerjal is õpetataks eri teemasid ning kõiki osaoskusi, sõnavara ja grammatikat tasakaalustatult ja vaheldusrikkalt. Teemade tasakaal tähendab seda, et keskendutakse mitme valdkonna teemadele ja käsitletakse neid nii Eesti-keskselt kui ka laiemalt (naaberriikide keskselt, Euroopa-keskselt, kogu maailma keskselt) vastavalt tänapäevastele üldlevinud seisukohtadele. Samas on tekstid võimalikult vabad stereotüüpidest ja pakuvad õppijaile ka üllatuslikke ning intrigeerivaid käsitlusi. Osaoskuste tasakaalu all mõeldakse seda, et õppematerjal ei domineeri üht osaoskust arendavad ülesanded, näiteks ei keskenduta peamiselt lugemisoskuse arendamisele. Samas ei ole hea vahetada teemasid liiga kiiresti ega tegeleda igas õppetunnis kõigi osaoskuste arendamisega. Parem on käsitleda üht teemat veidi kauem ja põhjalikumalt – nii muutub see õppijaile lähedasemaks ja kaasahaaravamaks ning õppimine on tõhusam. Samuti on parem tegeleda korraga paari osaoskusega veidi süvendatumalt kui kõigiga korraga lühidalt ja pealiskaudselt. Peab arvestama, et keeleoskust ei saavutata mingite kindlate teemade äraõppimisega, vaid keeleliste osaoskuste ning grammatika ja sõnavara järkjärgulise tasakaalustatud arendamisega.

Kvaliteetsed õppematerjalid võimaldavadki õppijail kõiki neid oskusi sujuvalt arendada, pakkudes seejuures jõukohast väljakutset nii kognitiivselt kui ka lingvistiliselt. Sobiv kognitiivne väljakutse tähendab, et tekstid ja ülesanded on õppematerjali sihtrühmale sisulises mõttes jõukohased (arusaadavad, toimetulekut võimaldavad ja veidi olemasolevast tasemest edasi viivad) ehk vastavad õppijate elukogemusele. Sobiv lingvistiline tase tähendab tekstide ja ülesannete jõukohasust keelelises mõttes. Õppematerjali jõukohasuse määramiseks tuleb esiteks kasutada "Euroopa keeleõppe raamdokumendi" funktsionaalseid tasemekirjeldusi (CEFR 2007, CEFR/CV, Using the ... 2011, Szabo 2018a, b). Eesti keele kui teise keele õppematerjalide sõnavara ja grammatiliste vormide jõukohasust aitavad analüüsida Eesti Keele Instituudi sõnavaraanalüsaatorid ja grammatikakirjeldused (vt Sõnaveeb). Sõnavaraanalüsaatoritega saab määrata kirjaliku teksti sõnavara taset A1–C2. Grammatikakirjeldustest saab infot grammatiliste vormide mõistmise, õppijate kirjalikesse tekstidesse tasemete kaupa ilmumise ning vormide kasutuse korrektsuse kohta. Nii sõnavaraanalüsaatorid kui ka grammatikakirjeldused vajavad veel edasiarendamist.

Igal juhul tuleb õppekomplekti autentsete tekstide valimisel hinnata nende kognitiivset ja lingvistilist sobivust sihtrühma eale ja keeleoskustasemele. Et tekst oleks õppijaile jõukohane ja arendav, peab see olema nende hetketasemest veidi eespool, et õppijad saaksid väljuda turvatsoonist, aga samas ka nautida väljakutsega hakkamasaamise tunnet (Brophy 2016). Pikemaid ja keerukamaid autentseid tekste on vaja tasemekohaseks kohendada (Crossley jt 2007). Selleks võib tekstis osa vastavale tasemele liiga keerulisi sõnu või struktuure asendada tasemekohasematega. Samuti võib tekste lühendada, jättes välja mõne ebaolulise lõigu (Ilves 2008). Samas ei tohi lugemistekste muuta ebaloomulikuks: tekstid peaksid jääma selliseks, et need ei mõjuks ka emakeelsele kõneleja kunstlikuna (Ilves 2008, Dakowska 2016). Tekste lihtsustades tuleb arvestada, et keeleõppijad suudavad osa tundmatute sõnade ja grammatiliste vormide tähendusi aimata ka konteksti põhjal (Ilves 2008).

Hea õppematerjal pakub õppijaile ülesannete täitmiseks ka piisavalt toetust: nii kognitiivset (kuidas sisuliselt toimida) kui ka keelelist (Developing materials ... 2013). Kognitiivseks toetuseks on ülesannete ja harjutuste omavaheline seostatus ning sobiv järjestus (kergematelt raskemateni, kindlat lahendust nõudvatelt loovamateni), näidiste esitamine, keerukamate ülesannete osadeks jagamine, ülesande täitmist juhendavad skeemid jmt. Keelelist toetust saab anda lugemis- ja kuulamistekstide keerukama sõnavara selgitamisega, rääkimis- ja kirjutamisülesannete täitmiseks vajaliku sõnavara ja keelestruktuuride eelneva õpetamisega jne. Nii kognitiivse kui ka keeleteo mõttes on kasulik arendada osaoskuste alaoskusi ja õpioskusi (nt lugemis- ja kuulamisstrateegiaid, sõnade ja keelestruktuuride õppimise strateegiaid, kirjutamist kui protsessi jmt) (Thornbury 2002, Harmer 2007).

Ülesanded ja harjutused peaksid olema eri tüüpi, arvestades eri õpistiiliga (visuaalse, auditiivse, kinesteetilise jm) õppijate vajadusi. Kõik ülesanded ja harjutused peaksid aga olema elulised ja huvitavad. See on lisaks õppijate kaasahaaramisele oluline ka selles mõttes, et toetab õppijate ajutööd. Näiteks on olulist sõnavara ja grammatilisi vorme vaja mitu korda korrata, et need kinnistuksid. Mängustatud õppetegevused muudavad sedalaadi igavad harjutused hasartseks ja õppijad omandavad materjali paremini (vt nt Rinvoluceri 1984, Berezina 2020, Kitsnik 2019, Kitsnik ja Hallas 2020). Kordamine on eriti tõhus, kui see toimub eri seostes, näiteks sama grammatiline vorm uue sõnavaraga või veidi keerukamal kujul. Rääkimis- ja kirjutamisoskust arendavad väga tõhusalt improelementidega ülesanded – nii õpivad õppijad keelt päriselt kasutama ja suudavad seda edaspidi teha ka ootamatutes olukordades.

Õppematerjalide kõik tekstid ja ülesanded peavad kokkuvõttes arendama ka õppijate üldpädevusi (õpioskusi, kriitilist tekstimõistmist, digioskusi, suhtlemisoskust, iseseisva töö oskust, koostööoskust, loovust), üldnimlikke väärtusi ning kultuuritundlikkust (Developing materials ... 2013). Õppematerjali meetodid peaksid soodustama ka turvalise õpiõhkkonna teket. Tõhusa ja kestva õppimise võimaldamiseks peavad õppijad lõõgastuma, tundma end vabalt, arendama enesekindlust ja positiivset enesehinnangut, suhtuma õppimisse positiivselt, olema sellesse haaratud nii intellektuaalselt, esteetiliselt kui ka emotsionaalselt (Tomlinson 2012). Kui tunnis on positiivne emotsionaalne õhkkond, on õpilased võimelised vastu võtma nende arengu jaoks olulisi keelelisi ja kognitiivseid väljakutseid (Dörnyei ja Murphey 2003, Kitsnik 2019, Hadfield 2010).

Kokkuvõtteks peab kvaliteetne õppematerjal arendama õppijaid olemasolevalt keeletasemelt parajas tempos edasi. Selleks peab materjal olema sihtrühmale jõukohane nii kognitiivselt (sisuliselt) kui ka lingvistiliselt (keeleliselt). Selleks on vaja õppematerjalil pakutavat keelelist sisendit ja õppetegevusi analüüsida. Selle juures on abiks "Euroopa keeleõppe raamdokumendi" osaoskuste funktsionaalsete skaalad ning osaliselt ka Eesti Keele Instituudi sõnavara- ja grammatikakirjeldused. Sisendiks olevaid autentseid tekste tuleb vajaduse korral tasemekohaseks kohendada, kuid nii, et nad ei muutuks kunstlikuks ega primitiivseks. Hoolega tuleb jälgida õppematerjali ülesehituse loogilisust (tekstide, ülesannete ja harjutuste piisavat hulka ning sobivat järjestust kergemalt keerukamani, ettevalmistatult improvisatsiooniliseni). Õppematerjalil peab õppijaile pakkuma vajalikke seletusi ja abistavaid lisamaterjale ning õpetama osaoskuste alaoskusi. Lisaks keeleliste oskustele peab kvaliteetne õppematerjal õpetama ka üldoskusi ja üldnimlikke väärtusi ning aitama kaasa turvalise ja positiivse õpiõhkkonna loomisele.

Viidatud kirjandus

Aher, Sirje; Kala, Ulve 1996. Aktiivõppe käsiraamat. Riigi Kooliamet ja USA Hariduse Arenduskeskus. Tallinn: Avita.

Bilonozhko, Nataliia; Syzenko, Anastasiia 2020. Effective Reading Strategies for Generation Z Using Authentic Texts. – Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on the English Language in Iraqi Context, January 2020, 121–130.

Berezina, Jelena 2020. Mängustatud õppe mõjust õpilaste eesti keele kui teise keele kasutamisele 3. klassi näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste Instituut.

Brophy, Jere 2016. Kuidas õpilasi motiveerida. Käsiraamat õpetajatele. Archimedes.

CEFR 2007 = Euroopa keeleõppe raamdokument. Õppimine, õpetamine ja hindamine. Tartu: HTM, ERÜ; Tallinn: EKSA.

CEFR/CV = Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors. Strasbourg: Council of Europe.

Ciornei, Silvia Ileana; Dina, Tatiana Aurora 2015. Authentic texts in teaching English Procedia – Social and Behavioral Sciences 180, 274–279.

Crossley jt 2007 = **Crossley, Scott A.; Louwse, Max M.; McCarthy, Philip M.; McNamara, Danielle S.** A linguistic analysis of simplified and authentic texts. – The Modern Language Journal, 91(1), 15–30.

Cunningsworth, Alan 1995. Choosing your coursebook. MacMillan.

Dakowska, Maria 2016. Authenticity, Authentic Texts and TEFL. A Psycholinguistic Perspective in book: Researching Second Language Learning and Teaching from a Psycholinguistic Perspective.

Daskalos, Konstantinos; Jellum Ling, Jeppe 2005. Authentic texts or adapted texts – That is the question! The use of authentic and adapted texts in the study of English in two Swedish upper secondary schools and a study of student and teacher attitudes towards these texts. <https://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/1964/authenticandadapted.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Developing Materials ... 2013 = Developing Materials for Language Teaching 2013. Ed. Brian Tomlinson. Bloomsbury.

Dewaele, Jean-Marc 2005. Investigating the psychological and the emotional dimensions in instructed language learning: Obstacles and possibilities. – The Modern Language Journal, 89 (3), 367–380.

Dewaele, Jean-Marc 2015. On Emotions in Foreign Language Learning and Use. JALT2015 Conference Article.

Dewaele, Jean-Marc; MacIntyre, Peter D. 2014. The two faces of Janus. Anxiety and Enjoyment in the foreign language classroom. Studies in Second Language Learning and Teaching Department of English Studies, Faculty of Pedagogy and Fine Arts, Adam Mickiewicz University, Kalisz SSLT 4 (2). 2014. 237-274.

Dörnyei, Zoltan (ed.) 2001. Motivational Strategies in the Language Classroom. Cambridge: CUP.

Dörnyei, Zoltán; Murphey, Tim 2003. Group Dynamics in the Language Classroom. Cambridge Language Teaching Library.

Dos Santos, Luis M. 2020. The Application of a Textbook Evaluation Checklist: A Research Study of English as a Foreign Language Textbook. – Universal Journal of Educational Research 8(9): 3864–3872.

Gardner, Robert C. 2007. Motivation and second language acquisition. – Porta Linguarum, 8, 9–20.

Gilmore, Alex 2007. Authentic material and authenticity in foreign language learning. – Language Teaching, 40, 97–118.

Hadfield, Jill 2010. Rühmadünaamika võõrkeeletunnis. Tallinn: Argo.

Harmer, Jeremy 2007. How to Teach English. Pearson Education Ltd.

Hausenberg, Anu-Reet; Ilves, Marju; Kaivapalu, Annekatri; Kerge, Krista; Kern, Katrin; Kitsnik, Mare; Krall, Ingrid; Rummo, Karin; Rüütmaa, Tiina 2008. Iseseisev keelekasutaja. B1- ja B2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: REKK, Atlex.

Hidi, Suzanne 2001. Interest, reading, and learning: Theoretical and practical considerations. – Educational psychology review, 13(3), 191–209. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/A:1016667621114.pdf>.

Ilves, Marju 2008. Algaja keelekasutaja. A2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Karm, Mari 2013. Õppemeetodid kõrgkoolis. Tallinn: SA Archimedes. <http://primus.archimedes.ee/sites/default/files/Oppemeetodid.pdf>.

Kebbinau, Marii-Helen 2013. 3. klassi keelekümbuse õpiku analüüs. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Kasvatusteaduste Instituut.

Kitsnik, Mare 2014. Õppematerjali mõju gümnaasiumiõpilaste õpimotivatsioonile: «Praktiline eesti keel teise keelena: B2, C1». Uurimusi keele omandamisest, õpetamisest ja korpustest / Studies in Language Acquisition, Learning & Corpora, 16, 172–201.

Kitsnik, Mare 2017. Modaalverbide saama ja võima konstruktsioonid B1- ja B2-taseme kirjalikus õppijakeeles kui keeleoskuse arengu näitaja. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 13, 19–36.

Kitsnik, Mare 2018. Kuidas areneb eesti õppijakeel ja miks just nii - kas õppijakeele korpus annab neile küsimustele vastused? – Keel ja Kirjandus, 8-9, 663–682.

Kitsnik, Mare 2019. Eesti keele kui teise keele õppimine – kas raske töö või kerge lõbu? – Keel ja Kirjandus, 1-2, 39–56.

Kitsnik Mare; Hallas, Pirgita-Maarja 2020. Mängustatud õppetegevuste mõju üheksanda klassi õpilaste suhtumisele eesti keele kui teise keele tundidesse. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 16, 77–94.

Kümme aastat eesti keel kui teise keele õppematerjale 1991–2001. Retsensioonid ja ülevaateartiklid. Artiklikogumik. Tallinn: Talmar & Põhi.

Little jt 1994 = **Little, David; Devitt, Sean; Singleton, David 1994.** Learning foreign languages from authentic texts: Theory and practice. Dublin: Authentik.

Lõhmus, Merle 2011. Õppemeetodite kavandamine. – Talvi Märja (toim.), Koolitaja käsiraamat. Tallinn: ETKA Andras, 40–54.

Meier, Külli 2011. Õppemeetodid ja nende kasutamine. Meetodite tutvustused ja tegevusjuhised. – Talvi Märja (toim.), Koolitaja käsiraamat. Tallinn: ETKA Andras, 106–124. ^[1]_[56]

Mishan, Freda; Timmis, Ivor 2015. Materials Development for TESOL. Edinburgh University Press.

Motivating 2012 = Motivating Teaching and Learning Methods. Inspiration Book. Quality Development at School. In-company Classes. TL+Q. Education and Culture DG. Lifelong Learning Programme. <https://en.calameo.com/read/00106840732e42cb4e6d5>.

- Richards, Jack C. 2006.** Communicative Language Teaching Today. Cambridge: CUP.
- Rinvoluceri, Mario 1984.** Cognitive, Affective and Drama Activities for EFL Students. Cambridge: CUP.
- Şahin, Senem 2020.** Developing a Checklist for English Language Teaching Course Book Analysis. International Journal of Education and Research. Vol 8, No1.
- Salumaa, Tarmo; Talvik, Mati; Saarniit, Alvar; Sild, Merilin 2004.** Aktiivõppe meetodid. Tallinn: Merlecons ja Ko.
- Silberman, Mel (assisted by Carol Auerbach) 2006.** Active Training: A Handbook of Techniques, Designs, Case Examples, and Tips. Pfeiffer.
- SLA Research ... 2017= SLA Research and Materials Development for Language Learning. Ed Brian Tomlinson. Routledge.
- Szabo, Tunde 2018a.** Collated Representative Samples of Descriptors of Language Competences Developed for Young Learners [Noore keeleõppija tasemekirjelduste deskriptorite koonddokument] – Volume 1: Ages 7–10. Council of Europe, 2018. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680697fca>.
- Szabo, Tunde 2018b.** Collated Representative Samples of Descriptors of Language Competences Developed for Young Learners [Noore keeleõppija tasemekirjelduste deskriptorite koonddokument] – Volume 2: Ages 11–15. Council of Europe, 2018. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680697fc9>.
- Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/teacher-tools/>.
- Zhang, Xiaodong 2017.** A critical review of literature on English language teaching textbook evaluation: What systemic functional linguistics can offer. Journal of Language and Cultural Education, 5(1), 78–102.
- Thomas, Catherine 2014.** Meeting EFL Learners Halfway by Using Locally Relevant Authentic Materials; <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1045592.pdf>.
- Thornbury, Scott 2002.** How to Teach Vocabulary. Pearson.
- Thornbury, Scott 2019.** Learning language in chunks. Part of the Cambridge Papers in ELT series. [pdf] Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomlinson, Brian 2012.** Materials development for language learning and teaching. – Language Teaching, 45 (2), 143–179.
- Using the ... 2011 = Using the CEFR: Principles of Good Practice. University of Cambridge. ESOL Examinations. <https://www.cambridgeenglish.org/images/126011-using-cefr-principles-of-good-practice.pdf>.
- Üksik, Tiiu 2019.** Grammatika õpetamine eesti keele kui teise keele täiskasvanute õpikutes. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Wade jt 1999 = **Wade, Suzanne; Buxton, William M.; Kelly, Michelle 1999.** Using think-alouds to examine reader-text interest. – Reading Research Quarterly, 34(2), 194–216; <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1598/RRQ.34.2.4>.
- Wachob, Phyllis 2006.** Methods and materials for motivation and learner autonomy. – Reflections on English Language Teaching, 5 (1), 93–122.
- Willis, David; Willis, Jane 2007.** Doing Task-Based Teaching. Oxford: OUP.

TEISE KEELE ÕPPEMATERJALIDE HINDAMISE TÖÖRIIST

1. Sissejuhatus

Õppematerjal on sisult ja vormilt korrektne ning arusaadav

- Õppematerjalile on märgitud keeleoskustase ja earühm.
- Õppematerjalil on info autori kohta.
- Õppematerjalis arendatakse kõiki osaoskusi (lugemine, kuulamine, rääkimine, kirjutamine) ning grammatikat ja sõnavara.
- Õppematerjalile on märgitud kõik komplekti kuuluvad lisad.
- Õppematerjalil on sisukord, milles on esitatud õpiväljundid osaoskuste kaupa.
- Õppematerjalil on kasutusjuhend nii õppijale kui ka õpetajale.
- Õppematerjal on valdavalt eestikeelne.
- Õppematerjal on keeleliselt korrektne.
- Õppematerjal on kooskõlas autoriõigustega.
- Õppematerjal on loogiliselt järjestatud ja hõlpsasti jälgitav.

2. Osad

2.1. Õppematerjal on sihtrühma jaoks kaasahaarav

2.1.1. Õppematerjal on atraktiivne

Hinnatav aspekt	Selgitus	Hindajad
Esitamisviis on mitmekesine ja tänapäevane	Õppematerjal on esitatud mitmekesiselt (paberkandjal, digitaalselt, videomaterjalina jm). Esitamisviis sarnaneb esitamisviisidega, mida sihtrühm on harjunud kasutama.	- Ekspertidid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Kujundus on tänapäevane ja maitsekas	Kujundus tervikuna on ühtses stiilis. Kujundus vastab sihtrühma üldistele eelistustele.	- Ekspertidid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Illustratsioonide hulk ja sisu on sobiv	Õppematerjal sisaldab piisaval hulgal fotosid ja joonistusi. Illustratsioonid on mitmekesised (eri autorid, liigid, teemad ja stiilid), sisukad (õpitavate teemadega mõttekalt seotud) ja funktsionaalsed (saab keeleõppeks kasutada). Illustratsioonid on vabad stereotüüpidest. Illustratsioonid on üldjuhul mitmevärvilised. Illustratsioonid vastavad sihtrühma üldistele eelistustele.	- Ekspertidid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Struktureerivate kujunduselementide hulk ja sisu on sobiv	Õppematerjal sisaldab teksti liigendavaid kujunduselemente (eri taustavärve, kujundeid, piltmärke, šrifte vmt), mis on ühtses stiilis ja vastavad sihtrühma üldistele eelistustele.	- Ekspertidid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjali on mugav kasutada	Õppematerjal on mõnes enamlevinud formaadis, mugav on seda kaasas kanda ja sellega töötada.	- Ekspertidid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.1.2. Õppematerjal on huvitav ja tähenduslik

Hinnatav aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal on eakohane	Õppematerjali tekstides ja ülesannetes tegeletakse teemadega, mis on sellele vanuserühmale olulised ja huvitavad.	- Ekspertid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Teemavalik on tasakaalus, teemad on mitmekesised	Õppematerjalis on esindatud eri valdkondade teemad, sh nn reaals-, loodus-, sotsiaal- ja humanitaarteemad ning nn poiste- ja tüdrukute teemad. Kõik teemad on lahendatud üldisemal kujul, mis sobib enamikule siht-rühmast.	- Ekspertid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjal on põnev	Õppematerjali tekstid sisaldavad uut infot, mis on kohati ka üllatav või intrigeeriv. Õppijad saavad uusi teadmisi mitte ainult keelelises, vaid ka sisulises mõttes. Ülesanded on mitmekesised, kohati ka ootamatud ja üllatavad.	- Ekspertid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjal on ajakohane	Suurem osa õppematerjali teemadest on tänapäevased ja käsitlevad praegusajal olulisi küsimusi, sündmusi ja probleeme.	- Ekspertid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjal tekitab emotsioone	Õppematerjali teemad ja ülesanded panevad õppijaid kaasa elama ning tekitavad positiivseid emotsioone (rõõmu, nalja, rahulolu jm positiivseid emotsioone, aga kohati ka negatiivsemaid emotsioone (veidi kurbust, kaastunnet jm).	- Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjal paneb kaasa elama ja kaasa rääkima	Õppematerjali tekstid ja ülesanded tekitavad õppijais soovi reageerida, kaasa rääkida, arvamust avaldada, arutleda, vaielda ja lahendusi otsida.	- Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.1.3. Õppematerjal on eluline ja loomulik

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Lugemistekstid on autentseid ja poolautentseid	Õppematerjalis on autentseid (pärit päris elust) ja poolautentseid (õppe-eesmärgil loodud või kohendatud ning sisult ja vormilt autentsetega sarnanevad) lugemistekstid. Autentseid lugemistekste on pärit eri tüüpi allikatest: ajakirjandusest, tarbematerjalidest, emakeelekõneleajate igapäevatekstidest jm. Lugemistekste on vajaduse korral kohandatud tasemele ja õpieesmärgile vastavaks, kuid need ei ole muutunud sisult ega keelekasutuselt ebaloomulikuks.	- Ekspertid
Kuulamistekstid on autentseid ja poolautentseid	Õppematerjali kuulamistekstid on pärit eri tüüpi allikatest: televisioonist, raadiost, filmidest, videotest jm. Kuulamistekste on vajaduse korral kohandatud tasemele ja õpieesmärgile vastavaks. Õppematerjali jaoks spetsiaalselt lindistatud kuulamismaterjalid esindavad loomulikku keelekasutust, sh nii spontaanset keelt kui ka vajaduse korral ettevalmistatud tekste, mis tunduvad spontaansena.	- Ekspertid
Ülesanded ja harjutused on tasakaalus	Ülesanded, millel ei ole õigeid vastuseid, sarnanevad päriselus ette tulla võivatega, milles õppijad peavad kaaslastega suhtlema ja oma suhtluseesmäärke täitma. Harjutused, millel on õiged vastused, toetavad ülesannete täitmist, neis harjutatakse ja kinnistatakse vajalikke keelekonstruktsioone või muid ülesande täitmiseks vajalikke alaoskusi. Ülesandeid ja harjutusi on õppijate jaoks parajal hulgal.	- Ekspertid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.1.4. Õppematerjal on mitmekesine

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Kasutusel on eri õpikeskkonnad	Õppematerjal suunab ülesandeid täitma nii klassiruumis kui ka väljaspool seda (veebis ja mujal keelekeskkonnas).	- Eksperdid
Eri osaoskuste, grammatika ja sõnavara õpetamine on tasakaalus	Õppematerjalis arendatakse kuulamis-, lugemis-, kirjutamis- ja rääkimisoskust ning grammatika- ja sõnavaraoskust ligikaudu võrdses mahus.	- Eksperdid
Tekstid on erisugused	Õppematerjali lugemis- ja kuulamistekstid esindavad tasemekohaseid eri žanre: argitekste (kirju, meile, sõnumeid, igapäevavestlusi jmt), ajakirjandustekste (artikleid, intervjuusid, uudiseid, meelelahutuslikke tekste jmt), poolametlikke tekste (kuulutusi, avaldusi, poolametlikke kirju jmt), ilukirjanduslikke tekste (proosakatkeid, luuletusi, laulusõnu, filme jmt). Tekstide autorid on eri inimesed ([aja]kirjanikud, oma valdkonna spetsialistid, täiskasvanud tavainimesed, lapsed, sihtrühma eakaaslased jm).	- Eksperdid
Ülesandetüübid on varieeruvad	Õppematerjali osa ülesandeid ja harjutusi on kavandatud täitmiseks üksi, osa paaris, osa väikestes rühmades ja osa kogu õpperühmaga. On eri õpistiiliga õppijaile sobivaid ülesandeid ja harjutusi (visuaalseid, auditiivseid, taktiilseid, liikumisega seotud). On improülesandeid, loovaid ülesandeid ja mängustatud ülesandeid.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.2. Õppematerjal on aktiivne ja kommunikatiivne

2.2.1. Õppematerjal suunab õppijaid arendama kõiki osaoskusi, seejuures materjali eri viisil töödeldes

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal pakub rohket keelelist sisendit	Õppematerjalis on palju suulist ja kirjalikku keelelist sisendit.	- Eksperdid
Lugemis- ja kuulamistekstidega tegeletakse korduvalt, iga kord uutmoodi	Õppematerjali lugemis- ja kuulamistekstide juures on tekstieelsed, -aegsed ja -järgsed ülesanded, mis suunavad õppijaid sama tekstiga mitu korda tegelema, sealhulgas eri oskusi arendades.	- Eksperdid
Arendatakse ka kõrgema taseme mõtlemisoskusi	Õppematerjali ülesanded suunavad õppijaid sageli kasutama järeldavat ja hindavat tekstimõistmisstrateegiat. Tekstid on ka mittelineaarsed, sisaldavad teatud vastuolusid ja sobivaid intriige. On piisavalt ülesandeid, mille pole ühte õiget vastust.	- Eksperdid
Sõnavara ja grammatikat õpitakse osaoskustega seotult	Õppematerjalis on palju suuliseid ja kirjalikke kommunikatiivseid sõnavara- ja grammatikaülesandeid. Sõnavara- ja grammatikaõpe on seotud lugemis-, kuulamis-, rääkimis- ja kirjutamisoskuse arendamisega. Sõnavara ja grammatikat õpitakse eri keelefunktsioonide väljendamiseks.	- Eksperdid
Täidetakse ka kompleksülesandeid	Õppematerjal suunab täitma projektülesandeid, mis nõuavad eri teadmiste ja oskuste kombineerimist.	- Eksperdid

2.2.2. Õppematerjal suunab õppijaid palju suhtlema

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppijad saavad palju rääkida	Õppematerjalis on palju ülesandeid, milles õppijad peavad omavahel rääkima. Suur osa rääkimisülesandeid suunavad õppijaid suhtlema eri kaaslastega paarides ja väikestes rühmades.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Rääkimisülesanded on seotud ka teiste oskuste arendamisega	Õppematerjali rääkimisülesanded on seotud ka lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisülesannetega ning grammatika- ja sõnavaraülesannetega.	- Eksperdid
Õppematerjalis on funktsionaalse rääkimise ülesandeid	Õppematerjalis on eri ülesandeid, milles õppijad püüavad saavutada suhtluseesmärke ning väljendada selleks oma mõtteid ja tundeid. Kasutatakse info- ja arvamislüngaga ülesandeid, rollimänge jm improvisatsioonilisi ülesandeid, kus õppijad ei esita valmistekste, vaid loovad vajaliku teksti kohapeal.	- Eksperdid

2.2.3. Õppematerjal suunab õppijaid liikuma ja tegutsema

Aspekt	Selgitus	Hindamine
Kasutatakse soojendusülesandeid	Õppematerjal sisaldab lühikesi soojendusülesandeid (liikumise või mängulisusega seotud lühikesi, kergeid ja lõbusaid tegevusi), mille eesmärk on vabastada õppijad pingest ja anda neile algenergiat tunnis aktiivseks osalemiseks.	- Eksperdid
Õppematerjalis on ülesandeid, mis suunavad õppijaid asukohta vahetama	Õppematerjal suunab õppijaid püsti tõusma, kohti vahetama, uut paarilist või rühmakaaslast valima.	- Eksperdid
Grammatika ja sõnavara õppimiseks kasutatakse ka liikumisharjutusi	Õppematerjali grammatika- ja sõnavaraharjutused on seotud ka kehakeelega, pantomiimidega, liikumisega.	- Eksperdid
Õppematerjalis on ülesandeid, mille täitmise ajal midagi luuakse	Õppematerjali ülesanded suunavad õppijaid iseseisvalt midagi välja mõtlema ja valmistama (improtekstid, loovülesanded, esinemised, millegi valmistamine jmt).	- Eksperdid

2.3. Õppematerjal on sihtrühma jaoks jõukohane ja arendav

2.3.1. Õppematerjal on ea- ja tasemekohane

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal on kognitiivses mõttes eakohane	Õppematerjali seletused, töökäsud, tekstid ja ülesanded on sihtrühmale kognitiivses mõttes sobivad, ei ole liiga keerukad ega liiga lihtsakoelised.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Sisu vastab keeleoskuse tasemele	Õppematerjali arendab kõiki osaoskusi "Euroopa keeleõppe raamdokumendi" vastava taseme funktsionaalsete kirjelduste järgi.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Sõnavara on tasemekohane	Õppematerjali tekstide, ülesannete ja harjutuste sõnavara on vastaval keeleoskustasemel arusaadav, vajalik ja keeleliselt arendav.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Grammatika on tasemekohane	Suurem osa õppematerjali tekstides esinevatest keelekonstruktsioonidest on vastaval keeleoskustasemel arusaadavad. Grammatika käsitlemine on vastaval keeleoskustasemel arusaadav, vajalik ja keeleliselt arendav.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Tegevused vastavad tasemele ja eale	Õppematerjalis kasutatavad õppetegevused on vastavale keeleoskustasemele sobivad. Õppematerjalis kasutatavad õppetegevused on vastavas vanuses õppijatele sobivad.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.3.2. Õppematerjal on täpne ja arusaadav

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal on liigendatud ja loogiline	Õppematerjal on selgelt liigendatud. Õppematerjali ülesehitus on süsteemne. Eri osad on omavahel seotud, üksteist toetavad ja moodustavad terviku.	- Eksperdid
Tööjuhised ja seletused on selged	Õppematerjali tööjuhised ja seletused on tavakeelsed, ilma liigse terminoloogiata. Väljendusviis on lihtne ja loogiline ning vajaduse korral toetatud piltmärkidega.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjalis on piisavalt näiteid	Õppematerjalis on esitatud ülesannete täitmiseks vajalikud näited (vastuste näited, kirjalike tekstide näited, kõneväljendid jmt).	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad

2.3.3. Õppematerjal pakub nii väljakutset kui ka toetust

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal suunab õppijaid olemasolevalt keeleoskustasemelt edasi liikuma	Õppematerjalis arendatavad oskused muutuvad järk-järgult nõudlikumaks ning tekstid, sõnavara ja grammatilised struktuurid järk-järgult keerukamaks. Nõudlikkuse ja keerukuse kasv on sujuv, ilma järskude hüpeteta.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpetajad
Õppetegevused on järjestatud lihtsamatest keerukamateni	Õppematerjali eri alaosade õppetegevused on järjestatud kasvava keerukusega: kontrollitavatest harjutustest vaba vastusega ülesanneteni.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpetajad
Ülesanded on omavahel seotud ja ette valmistatud	Õpitavat materjali korratakse õppematerjalis eri viisil. Enne keerukamate ja loovamate ülesannete täitmist antakse vajalikku keelelist sisendit ja nõuandeid ning harjutatakse sõnavara ja keelestruktuure.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppijatele antakse vajalikku abi	Õppematerjal suhtleb õppijaga sõbralikul toonil. Selgitusi, skeeme ja pildilist toetusmaterjali on piisavalt. Illustratsioonid on õppeotstarbelised. Ise millegi loomisele (nt eri tüüpi kirjalikud tekstid, videod, esinemised) eelneb vajaduse korral töö sarnaste näidistega.	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpilased ja õpetajad
Õppematerjal võimaldab diferentseerimist	Õppematerjalis on ülesandeid ja harjutusi, mida saab täita eri tasemel. Nii tugevamad kui ka nõrgemad õppijad saavad materjaliga töötada. On eri ülesandetüpe, mis sobivad eri intelligentsustüübiga õppijaile (visuaalsetele, auditiivsetele, taktilistele jm).	- Eksperdid - Materjali katsetanud õpetajad

2.3.4. Eri teemade käsitlemine on tasakaalus

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Käsitletakse eri valdkondade teemasid	Õppematerjalis käsitletakse mitme eri valdkonna (keskkond, tervis, suhted, haridus, tehnika jm) teemasid vastavalt "Euroopa keeleõppe raamdokumendis" väljatoodule.	- Eksperdid
Teemasid käsitletakse nii Eesti- kui ka muu maailma keskselt	Õppematerjalis käsitletakse teemasid nii Eesti- keskselt kui ka teiste riikide ja kogu maailma keskselt. Teemakäsitlused vastavad tänapäeval üldiselt heakskiidetud arusaamadele ning on vabad stereotüüpidest.	- Eksperdid
Teemakäsitlused on mõnevõrra erinevad	Eri teemad või õppetsüklid ei pea olema täpselt samsuguse ülesehitusega. Eri teemades või õppetsüklites võib fookus olla mõnel osaoskusel, mille arendamisega tegeletakse põhjalikumalt.	- Eksperdid

2.3.5. Osaoskuste, grammatika ja sõnavara õpetamine on tasakaalus

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Osaoskusi, grammatikat ja sõnavara käsitletakse võrdselt	Õppematerjal on ligikaudu samas mahus kuulamis-, lugemis-, rääkimis- ja kirjutamisoskust ning sõnavara ja grammatikat arendavaid tasemekohaseid ülesandeid.	- Eksperdid
Õpetatakse osaoskuste alaoskusi	Õppematerjal õpetatakse eri osaoskuste alaoskusi (nt tekstimõistmise strateegiaid, oma arvamuse avaldamist, arutlemist, seletuste või kordamise palumist, eri tüüpi tekstide kirjutamist jne).	- Eksperdid
Sõnavara ja grammatikaõpe toetavad osaoskuste õpet	Õppematerjali sõnavara ja grammatika on seotud õpitavate teemade ja harjutatavate osaoskustega. Osaoskuste harjutamiseks vajalikku sõnavara ja grammatikat selgitatakse, harjutatakse ja kinnistatakse.	- Eksperdid
Materjal võib kohati vajaduse korral kasutada ka muid keeli peale eesti keele	Sõnastikus ja grammatikalisades võib lisaks eesti keelele olla kasutatud ka muid keeli (vene, inglise vm). Ülesannetes ja harjutustes võib vajaduse korral veidi kasutada ka muid keeli (vene, inglise jm) peale eesti keele.	- Eksperdid

2.3.6. Õppematerjal õpetab üldoskusi, kultuuriteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi

Aspekt	Selgitus	Hindajad
Õppematerjal arendab üldpädevusi	Õppematerjaliga töötamine arendab üldpädevusi (õpioskusi, kriitilist tekstimõistmist, digioskusi, suhtlemisoskust, iseseisva töö oskust, koostööoskust, loovust jm).	- Eksperdid
Õppematerjal edastab üldinimlikke väärtusi	Õppematerjal õpetab Eesti haridussüsteemis kehtivaid väärtusi.	- Eksperdid
Õppematerjal arendab kultuuriteadlikkust	Õppematerjal õpetab mõtestama kultuuri nii laiemas (elamiskultuur) kui ka kitsamas (kirjandus, kunst, muusika jm) mõttes. Õppematerjal väärtustab ka õppijate päritolukultuuri, õpetab sallivust ja eri kultuuride sõbralikku koosolemist.	- Eksperdid

TEISE KEELE METOODIKA EKSPERT PIRET KÄRTNERI RETSENSIOON

Retsensioon RITA projekti: eesti keele kui teise keele õppematerjalide koostamise ja hindamise juhendile

Juhendi autor TÜ õppejõud Mare Kitsnik on tunnustatud metoodik, mängustamise metoodika maaletooja ja arendaja, enama kui kümne laialt kasutatava eesti keele kui teise keele õppematerjali autor või kaasautor ja pikaajaline eesti keele kui teise keele õpetaja. Oma juhendit koostades on autor toetunud üldhariduskooli olemasolevate eesti keele kui teise keele õppematerjalide enda poolt teostatud analüüsile, isiklikule õppematerjalide koostamise ja tänapäevaste inglise keele õppematerjalide analüüsimise kogemusele.

Juhend toetub keeleõppematerjalide koostamise aluseks olevatele võõrkeele õppe metoodika teoreetilistele seisukohtadele. See on koostatud võõrkeele õppematerjalide koostamise põhimõtteid arvestades, kus olulist tähtsust omavad nii metoodikute teadmised, tegevõpetajate kogemused kui ka õppijate eelistused.

Juhend koosneb kahest osast, kus esimese osas selgitatakse võõrkeele õppematerjalide koostamise põhimõtteid üldisemalt ja üldistatult ning töö teine osa on vormistatud tööriistana, mida saab kasutada nii keeleõppematerjalide hangete koostamisel sisunõuete kirjeldamiseks, õppematerjalide (kavandite) koostamisel kui ka kavandite ja õppematerjalide (käsikirjade) hindamisel.

Juhend on selgelt sõnastatud, loogiliselt liigendatud ja järjestatud. Juhendit on käepärane kasutada, sest see on esitatud tabeli kujul, kus on välja toodud nii hinnatav aspekt, selle aspekti kirjeldus/selgitus ning kes seda aspekti võiks hinnata. Mõnel puhul vajaksid küll selgitused mõnevõrra põhjalikumat lahtikirjutust.

Uudne on see, et lisaks ekspertidele ja tegevõpetajatele on osade aspektide puhul välja toodud, et hindajaks võiks olla ka õppija, sest materjale luuakse kasutajale ning seetõttu on oluline, et õppematerjalide loojad arvestaksid õppijate vajaduste ja eelistustega. Ära märkimist väärib seegi, et eraldi rõhutatakse õppematerjalide huvitavuse, atraktiivsuse, aktiivsuse ja tähenduslikkuse aspekti, mis on õppijakeskse õpetamise võtmesõnad ning aitavad tagada õppimise tulemuslikkuse.

Juhend keskendub peamiselt õppematerjalidele esitatavatele sisulistele nõuetele jättes vormilised ja tehnilised nõuded õppematerjalide tellijale koostada. See on otstarbekas, sest eri liiki õppematerjalid (nt õppematerjalide komplekt, lugemik, harjutusvara, piltkaardid, interaktiivsed e-materjalid) nõuavad erinevat vormistust ja tehnilisi tingimusi. Sisulised nõuded eri liiki materjalidele on aga samad.

Juhendi näol on tegemist universaalse tööriistaga, mis saavad kasutada tellijad, õppematerjalide loojad ja hindajad.

Piret Kärtner